

INNSENDT Denne artikkelen er ikke skrevet av en journalist i Agderposten, og er derfor ikke uavhengig journalistikk. Artikkelen er i sin helhet laget av en ekstern bidragsyter. Vi har funnet innholdet interessant for våre lesere, og publiserer det derfor redigert og tilrettelagt av redaksjonen. Det betales ikke honorar for slike artikler.

Lite funn blir

Arkeologer har samlet inn tusenvis av gjenstander gjennom utgravningene for ny E18-trasé mellom Tvedestrand og Arendal. Men det er ikke bare arkeologer som finner spor etter mennesker fra fortiden.

Privatpersoners funn av enslige gjenstander bidrar også til kunnskap om Aust-Agders forhistorie.

Kalenderen har skiftet til 2016. Fortsatt er det litt tid før været blir varmere og arkeologene setter kursen ut i felt. Også i år kommer arkeologer til å reise rundt i fylket for å utføre større og mindre undersøkelser, og dette er året da arkeologene skal ferdigstille utgravningen i forbindelse med bygging av ny E18 mellom Arendal og Tvedestrand. Samtidig vil hageentusiaster jobbe i hagen, og grøfter bli gravd. Metallsøkere vil søke etter metall. Ganske sikkert er det at det noen vil finne gjenstander som er så gamle at de er fredet, enten det er i jorda eller i en pappeske på loftet til bestefar. Vet du hva du skal gjøre, eller hvem du skal spørre hvis du finner noe?

Liten ting blir stor sak. For om lag hundre år siden ble det levert inn et par steiner til daværende Arendals museum. Steinene var funnet på Hørdalen i Arendal kommune, og heldigvis hadde finneren et våkent blikk. Det er kanskje

FAKTA

I et historisk lys

● Historikere i Agder skriver om aktuelle saker under vignetten «I et historisk lys». Spalten er et samarbeid mellom Den norske historiske forening (HIFO), avd. Agder og Agderposten. Gjennom en slik spaltestafett vil historikere i ulike stillinger og med ulik yrkeserfaring betrakte Agder, Norge og verden ut fra sitt profesjonelle ståsted. Har du tips og ideer kontakt oss på e-post: Thomas.hagen@stifetlsen-arkivet.no eller redaksjonen@agderposten.no

ikke umiddelbart lett å skjønne at dette er steiner som har blitt formet av mennesker, men steinen avsløres ved å ha et tilnærmet trekantet tverrsnitt og en litt spissoval form. Huggespor i steinene viser at formen ikke har blitt slik av frostsprengning eller av tilfeldige skader. De har blitt bevisst og kyndig formet til små økser. Denne økseformen knyttes til mennesker som levde i steinalderen, nærmere bestemt i nøstvetfasen som var mellom ca. 6.300-4.600 f.Kr. Og noen av disse menneskene kastet altså fra seg øksene sine på Hørdalen.

E18-utgravningene har gitt mye ny kunnskap om området mellom Tvedestrand og Arendal i steinalderen, en periode vi tidligere har visst lite om i Aust-Agder. På grunn av at såpass store områder undersøkes, får arkeologene et mer helhetlig bilde av perioden. Nå er det ikke slik at Aust-Agder var uten funn fra steinalderen tidligere. Både på KUBEN i Arendal og på Kulturhistorisk museum i Oslo finnes det flotte gjenstander fra steinalder som er funnet i Aust-Agder. Funn av gjenstander eller andre arkeologiske spor viser at det var mennesker her til ulike tider, og forteller om livet de levde. Hver gjenstand bidrar, og sammen gir de oss litt større forståelse av livet i forhistorien. Spor etter menneskene som brukte nøstvetøkser finnes i hovedsak i kystnære deler av østlandsområdet, og et stykke sørøver langs svenskekysten. Aust-Agder har således vært i utkanten av deres bosetningsområde. Så selv om øksene som ble funnet på Hørdalen ble levert inn uten de opplysningene som en utgraving gir, bidrar de til å fylle ut kunnskapen om disse menneskene.

På et av utgravningsfeltene på Krøgenes fant arkeologene fra E18-utgravningen i 2014 en produksjons-plass for nettopp nøstvetøkser,

Utgraving av grav ved Froland kirke november 2015.

stor sak

FOTO: AUST-AGDER FYLKESKOMMUNE →

Noen forlot øksene sine i Hørdalen i steinalderen.

FOTO: KARL RAGNAR GJERTSEN/KUBEN På Krøgenes fant arkeologene rester etter et steinalderve

et økseverksted. Trolig har plassen blitt brukt i en relativ kort periode. På plassen fant arkeologene ulike deler fra stadiene i produksjonsprosessen som halvferdige økser, knakkesteiner til å forme redskaper, og avfall fra dette arbeidet. Nøstvetøksene er flotte redskap, og kanskje har de vært brukt til å hule ut stokkebåter som kunne brukes i steinalderens skjærgård. For i steinalderen da havet stod vesentlig høyere enn i dag var både Krøgenes og Hørdalen del av skjærgårdslandskapet.

Vi ere en Nation vi med. Å finne ting i jorda er ikke noe nytt fenomen, men årsakene til at de har blitt funnet eller hensiktene ved å lete etter dem, endret seg i årenes løp. Eierskap til såkalt jordarvet gods var regulert allerede i Gulatingsloven fra 1000-tallet, mens ideen om å bevare faste kulturminner gjorde seg gjeldende i Norge fra 1840-årene. Sistnevnte var en tid da spørsmål om norsk identitet og historie var svært aktuelt. Forhistoriske kulturminner kunne synliggjøre den unge nasjonens lange historie, men både gravrøveri og omlegginger i jordbruket medførte at kulturminner i langt større grad ble ødelagt enn tidligere. Kulturminneloven ble vedtatt i 1905, og med den gikk eiendomsretten til arkeolo-

giske gjenstander fra det private til det statlige.

Kulturminneloven skulle sikre vitenskaplighet og fellesskapets verdier. Heretter var kulturminner fra før reformasjonen (eldre enn 1537) automatisk fredet. Utgravninger skulle fra nå av kun utføres av fagfolk ved de arkeologiske landsdelsmuseene, og gjenstandene skulle innlemmes i samlingene der. For Aust-Agders vedkommende var det Oldsaksamlingen, nåværende Kulturhistorisk museum i Oslo. Fortsatt er gjenstander eldre enn 1537 statens eiendom, så vel som mynter eldre enn 1650.

Utgravninger utføres i dag hovedsak på steder der noe skal bygges, som for eksempel i traseen til nye E18 eller i forbindelse med utvidelse av kirkegården ved Froland kirke. Arkeologiske undersøkelser er destruktive. Det vil si at det opprinnelige kulturminnet blir borte når utgravningen er ferdig. Vi sitter igjen med dokumentasjon og innsamlet materiale, men grava eller boplassen kan aldri undersøkes på nytt. Forhistoriske kulturminner kan anses som en ikke-fornybar resurs, og derfor er kulturvernmyndighetene restriktive med å tillate utgravninger. Det arbeides med å utvikle ikke-destruktive metoder, og allerede nå testes ny teknologi som georadar og la-

serskanning for å undersøke kulturminner.

Hva fant du nå? Hvert år kommer nye funn inn til landets museer og fylkeskommuner. Tidligere var det gjerne bonden som fant gjenstander i åkeren i forbindelse med arbeid. Nå som jordbruket domineres av maskiner og store traktorer er det flest metallsøkere som finner gjenstander i dyrket mark. Å søke med metalldetektor er en populær og spennende hobby som fører til at mange fine gjenstander blir levert inn. Det er allikevel verdt å presisere at det ikke er lov til å søke i områder med kulturminner som gravhauger og boplasser. For ikke å skade mulige kulturminner i bakken, skal metallsøkere heller ikke grave dypere enn pløyselaget når det foretas søk på jorder som har vært dyrket.

Alle funn fra E18-utgravningene blir innlemmet i samlingene til Kulturhistorisk museum. Men først har de blitt vist i utstilling på KUBEN på Langsæ. Frem til våren kan du fortsatt se hele og halvferdige nøstvetøkser fra verkstedet på Krøgenes, og kanskje klarer du å se de samme tegnene i steinen som gjorde at øksene i Hørdalen i sin tid ble oppdaget.

Mens øksene fra steinaldervekstedet på Krøgenes skal til Oslo, har øk-

sene fra Hørdalen kunnet forbli i Arendal og i KUBENs eie. De ble nemlig funnet før kulturminneloven trådte i kraft. Kulturminneloven har ikke tilbakevendende kraft. I likhet med andre arkeologigjenstander som ble funnet før 1905, er øksene del av arkeologisamlingen ved KUBEN. Arkeologisamlingen ved KUBEN er for øvrig blant de største i sitt slag utenfor landsdelsmuseene.

Gjør så lite som mulig. Dersom du finner en ting som kan være gammel bør du ikke forsøke å fjerne rust, jord eller annet fra gjenstanden. Ofte er det nettopp dette som holder gjenstanden sammen, og velmenende forsøk på rengjøring kan ende med at gjenstanden går i oppløsning. Arkeologer liker jord, og gjenstanden liker seg best i vante omgivelser, så la heller gjenstanden komme inn med all sin møkk. Finner du flere ting samlet eller sammen med for eksempel steiner eller kull, så stopp gravningen og ring en arkeolog.

Gjenstander leveres inn til seksjon for kulturminnevern ved Aust-Agder fylkeskommune som er regional kulturminnemyndighet. Arkeologene vil registrere funnopplysninger og bringe gjenstanden videre til Kulturhistorisk museum. Du kan også høre med nærmeste museum om de kan viderefor-

rksted. **FOTO: GERD CORRIGAN/KUBEN**

midle gjenstanden for deg.

Det finnes fortsatt arkeologiske gjenstander i private hjem. Noen har fått tillatelse til å oppbevare dem, mens andre skulle ha vært levert inn. I arkeologifaget kan hver enkelt gjenstand få betydning for forståelsen av forhistorien i sitt område. Så om du skulle komme over noe du tror er veldig gammelt, ta kontakt med oss. Vi hjelper deg videre.

Kilder

Bjørkli, Birgitte: Utgravningene langs nye E18 Tvedestrand-Arendal. Årets sesong (2014). <http://norark.no/>

Lov av 9.juni 1978 nr. 50 om kulturminner Trøim, Isa: Arkeologisk forskning og det lovregulerte fornminnevernet. En studie av fornminnevernets utvikling i perioden 1905-1978. Varia 49, Oslo 1999.

Skrevet av:
Marianne Eldorhagen,
arkeolog ved Aust-Agder
museum og arkiv, avd. KU-
BEN
og Ingvild Paulsen,
rådgiver ved Aust-Agder
fylkeskommune

Gjenstander fra E18-utgravningene kan sees på KUBEN.

FOTO: GERD CORRIGAN/KUBEN